

La Gcc i Joan Solà vistos de prop *

Maria-Rosa Lloret (Universitat de Barcelona)

Joan Mascaró (Universitat Autònoma de Barcelona – ICREA-Acadèmia)

Però la principal gratitud que devem als mestres estrangers no és pas per les *obres* que han fet, avui en gran part caduques, sinó pel *mètode* que ens han ensenyat [...] que nosaltres sols potser no hauríem arribat a forjar mai.

Joan Coromines, “L’aportació forastera a l’estudi de la lingüística catalana” (Coromines 1935: 13)

Es un paragraf que tracta de l’adverbi *pas*; m’ha costat infinidament d’escriure, i no sé pas si està bé. Trobo en les publicacions catalanes (per exemple, en els articles d’un tal Rahola, traductor d’Anatole France) molts *pas* que jo no emplearia mai, i no sé si la meua absència de Catalunya m’ha fet perdre el sentiment d’aquesta negació catalana i al tractar d’explicar-la cometo alguna inexactitud.

Pompeu Fabra, carta a Casas-Carbó i a Massó i Torrens (Fabra 1990: 48)

Y què’ns caldrà a nosaltres? seguir la rierada
ò contra’l fat empènyer la barca a vela y rem?

Jacinto Verdaguier, *L’Atlàntida*, Cant Tercer (Verdaguier 1876)

In the Western world at least, [intellectuals] have the power that comes from political liberty, from access to information and freedom of expression. For a privileged minority Western democracy provides the leisure, the facilities and the training to seek the truth lying hidden behind the veil of distortion and misrepresentation.

Noam Chomsky, “The responsibility of intellectuals” (Chomsky 1969 [1971]: 256)

Dona, encara no som al terme de totes les nostres
lluïtes; no, que ens resta amb el temps un treball sense mida,
gros i malavinent, que ens cal acomplir fins a l’últim.

L’Odissea, Cant XIII

1. Introducció

Entre les característiques més determinants de l’activitat professional de Joan Solà, alguns dels aspectes de la qual comentarem en aquestes planes, podem citar les següents: el sentit de la responsabilitat, la iniciació d’empreses col·lectives, la persistència a prosseguir la feina projectada enfront de circumstàncies poc favorables, una actitud constant del que podríem anomenar dubte metòdic i la tria de grans mestres —els seus “homenots” (veg. Solà 2009) — com a referents de la pròpia tasca. Hem encapçalat aquest article amb cites d’alguns d’aquests seus “homenots” que l’han guiat amb el “mètode que ens han ensenyat”, entès aquí en un sentit encara més ampli —més

* Els autors d’aquest article formen part dels grups de recerca consolidats 2009SGR521 i 2009SGR1079, finançats per la Generalitat de Catalunya, i dels projectes de recerca HUM2007-65531/FILO i HUM2006-13295-C02-01, finançats pel MICINN i el FEDER. Agraïm a Manuel Pérez Saldanya i Gemma Rigau els comentaris que ens han fet a la primera versió del treball.

com a “mirall” o “exemple”— del que li dona Coromines. La responsabilitat de “buscar la veritat que es troba amagada darrere el vel de la distorsió i de la representació falsa” la trobem sobretot, encara que no únicament, en el seu llarg compromís amb la llengua catalana. La rectitud moral l’ha portat també a distanciar-se d’alguns dels seus coetanis més propensos a “seguir la rierada” i l’ha fet “empènyer la barca a vela y rem” durant llargues èpoques en les quals la seva feina no ha gaudit de l’acceptació que mereixia. I ha acceptat les pròpies limitacions sempre que ha calgut, com feia Fabra quan estava enllestit la seva gran gramàtica de l’any 12 i confessava les seves vacil·lacions a Joaquim Casas-Carbó i a Jaume Massó i Torrents.¹ Finalment, ha engegat i ha mantingut vives en llargues singladures grans empreses col·lectives, com la que aquí comentem, convençut, en cada moment, que “encara no som al terme de totes les nostres lluites” i que “ens resta [...] un treball sense mida [...], que ens cal accomplir fins a l’últim”.

Totes aquestes característiques les va mantenir durant l’elaboració d’un dels seus últims grans projectes, en el qual hem tingut la satisfacció de col·laborar: els tres volums de la *Gramàtica del català contemporani*.

2. CRÒNICA DE LA GCC

2.1. Fase prèvia

La *Gramàtica del català contemporani* (Gcc, d’ara endavant) va ser, en els seus orígens, un encàrrec de Xavier Folch, de l’editorial Empúries, a Joan Solà; però, com explica Solà a la revista *Àrnica*, “[c]onscient de l’envergadura d’un projecte d’aquesta mena, vaig buscar immediatament un equip de direcció que fos de la màxima competència científica i de la màxima autoritat moral, qualitats indispensables per posar-nos al davant d’un nombre elevat d’autors, concretament 56 en aquest cas” (Solà 2001: 89). Com va arribar a aquesta conclusió? Sens dubte, el rigor amb què Solà sempre ha escomès cada projecte va fer que des del començament veiés clar que, tal com havia anat avançant durant el darrer segle la lingüística i com havia anat augmentant durant els darrers cinquanta anys el nombre de treballs monogràfics sobre els diferents aspectes de la gramàtica del català, a la darrerria del segle XX ningú tot sol no podia fer una bona gramàtica general descriptiva amb criteris actuals, i també dubtava que un reduït nombre d’autors pogués dur a terme una tasca d’aquesta mena en un temps limitat. Ho sabia perquè coneixia l’experiència de *A Comprehensive Grammar of the English Language* (1985), que s’ocupa només de la sintaxi, escrita per 4 autors i que és l’ampliació d’una primera versió de 1972 que havia costat dotze anys (veg. Quirk

¹ Resultaria interessant determinar quin era l’ús de *pas* que Fabra trobava tan estrany en els escrits “d’un tal Rahola” (de segur Carles Rahola, com suposa Albert Manent a Fabra 1990: 48, n. 2). Com que Fabra escriu la carta des de Bilbao, on va residir de 1902 a 1912, i sabem que hi llegia *El Poble Català* (Miracle 1968: 381, 408), en el qual Carles Rahola va col·laborar aquests mateixos anys, és probablement aquí on caldria buscar els *pas* que Fabra mai no faria servir. Com que Rahola va néixer a Cadaqués, una possibilitat és que es tracti de la posició del *pas* entre auxiliar i participi (*No ho he pas fet jo*) o de l’ús amb elements negatius com *gens*, *gaire*, *gota* (*No en tinc pas gens*). També es pot tractar de l’ús de *pas* sense *no* en la negació expletiva en construccions comparatives de grau (*M’agrada més aquest que pas aquell*), típica, almenys, de la franja costanera des de Cadaqués a Palamós. Notem —no podem dir “de passada”, com a editors— que la Gcc (tampoc altres obres) no registra aquesta construcció!

et al. 1985);² i la dels tres volums de la *Grande grammatica italiana di consultazione* (1988-1995), sobre sintaxi només també, començada el 1976 i dirigida per 3 directors, amb la col·laboració de 37 autors (veg. Renzi et al. 1988-1995).³ De fet, en una taula rodona organitzada dins el *X Col·loqui Lingüístic de la Universitat de Barcelona* (CLUB-10), que se celebrà el 16 de desembre de 2002 amb la participació de Renzi, Demonte i Solà, Joan Solà va confessar que “un dia —va ser una simple casualitat— vaig veure a la llibreria Alibri —que aleshores encara es devia dir Herder— la magna, impressionant gramàtica de Renzi i me la vaig endur immediatament. Canviava radicalment la situació [proposada per Xavier Folch]: el projecte es podia fer en equip” (Renzi et al. 2004: 181).

D'entrada, a començament de l'estiu de 1996 Solà va posar-se en contacte amb Maria-Rosa Lloret (per a les parts de fonètica i fonologia i de morfologia) i amb Gemma Rigau (per a la part de sintaxi) per dirigir l'obra, però aviat es va veure la necessitat de comptar amb més gent: si s'havia de coordinar i liderar una obra d'aquest tipus, era convenient que cada part comptés com a mínim amb dos encarregats. Per això, de seguida es va demanar a Joan Mascaró que s'embarqués en l'empresa, fent equip amb Lloret. Gemma Rigau també va proposar d'incorporar algú més per a la part de sintaxi, perquè tenia compromisos professionals adquirits prèviament i no sabia del cert si podria dur a terme el projecte de Solà. Així, a començament de l'any següent, Manuel Pérez Saldanya va esdevenir membre de la direcció, i els compromisos anunciats per Rigau van provocar que renunciés aquell mateix any a dirigir pròpiament l'obra, encara que vam comptar amb el seu assessorament i col·laboració constants, tal com consta en la portada de l'obra. I encara hi va haver una altra mena d'incorporació al projecte inicial: per aquella època, s'estava acabant de confeccionar la *Gramàtica Descriptiva de la Lengua Española*, sobre morfologia i sintaxi, començada el 1993 i publicada en 3 volums el 1999, dirigida per Ignacio Bosque i Violeta Demonte, amb la participació de 73 autors, entre els quals hi havia dos membres de l'equip inicial de direcció, Gemma Rigau i Manuel Pérez Saldanya (veg. Bosque i Demonte 1999). Joan Solà va contactar i es va reunir amb els directors d'aquesta gramàtica per informar-se i aprendre de la seva experiència. Bosque i Demonte van respondre amb una generositat sense límits. Els bons consells que ens van donar van fer, sens dubte, que preparéssim la Gcc a partir d'un projecte molt explícit (sobre contingut, forma i estil), amb unes previsions que potser no hauríem estat capaços d'afinar tant al començament sense les seves recomanacions (veg. §2.2). També ens van deixar utilitzar material d'alguns capítols redactats per mostrar als nostres futurs col·laboradors el tipus de redacció desitjat i vam poder consultar els índexs que estava elaborant M.ª Victoria Pavón per copsar l'abast d'aquesta tasca. En definitiva, una bona colla d'aspectes pràctics i de contingut que vam poder incorporar al *Projecte* inicial que vam lliurar a l'editorial el 31 de gener de 1997 i, especialment, al *Document per als autors* (15.IV.1997), els quals ens van permetre de conjurar una mica les dificultats d'una empresa col·lectiva d'aquest tipus i van fer la feina més senzilla per als directors i per als autors de l'obra catalana.⁴

Un altre dels primers passos que Solà va suggerir en una reunió de la direcció del 16 de setembre de 1996 va ser posar-se en contacte amb l'Institut d'Estudis Catalans

² Més tard, va aparèixer una altra gramàtica de l'anglès, dirigida per Rodney Huddleston i Geoffrey K. Pullum, amb la col·laboració d'11 autors més; en aquesta obra, però, almenys un dels dos directors és sempre coautor dels diferents capítols (veg. Huddleston i Pullum 2002).

³ Recentment, Maria Grossmann i Franz Rainer han publicat un volum sobre la morfologia de l'italià amb el mateix esperit, amb la col·laboració de 19 autors (veg. Grossmann i Rainer 2004).

⁴ El *Projecte* inicial es va elaborar a partir d'un avantprojecte que Solà va redactar per sol·licitar el premi Octavi Pellissa que oferia l'editorial Empúries, el qual va cobrir una part de les primeres despeses.

(IEC, d'ara endavant) per valorar si el projecte de gramàtica normativa de l'IEC, anunciat a *La Vanguardia* del 12 de setembre de 1996, era compatible amb el projecte de gramàtica descriptiva concebut per Solà.⁵ Amb aquest propòsit, el 30 de setembre Joan Solà i Joan Mascaró es van reunir amb el president de l'IEC, Sr. Manuel Castellet, trobada a la qual també va assistir el president de la Secció Filològica, Sr. Joan Argenter. De l'entrevista va quedar clar que els dos projectes eren perfectament conciliables perquè eren prou diferents. “Per tant, en Mascaró i jo vam concloure que tiràvem endavant. Doncs ara ja no tenim cap motiu d'espera. Cal continuar fent el projecte”, escrivia Solà el 10 d'octubre de 1996 en una nota informativa que precedia l'acta dels acords presos en la reunió del 16 de setembre.

2.2. Primera fase

El *Document per als autors (15.IV.1997)*, confeccionat durant mig any, constava, a més del resum del projecte i d'unes precises normes de redacció (16 pàgines), de cinc apèndixs: Temari (24.V.1997), Terminologia (VI.1997), Alfabet fonètic i Normes de transcripció fonètica (VI.1997), les esmentades Mostres del tipus de redacció desitjat i unes recensions. La distribució de matèria per capítols va ser laboriosa, però no ens va costar gaire posar-nos-hi d'acord (veg. §4.2). En canvi, la realització de la llista de termes lingüístics que acabaríem utilitzant va ser feixuga, amb discussions i consultes constants —bibliogràfiques i a col·legues— fins a arribar a un consens satisfactori per a tots (veg. §4.3). Satisfactori per a la direcció, és clar, perquè després caldria convèncer els autors que s'hi avinguessin: tots sabem que cada investigador mostra preferències per unes qüestions gramaticals i pels termes i conceptes d'una determinada tradició lingüística; tanmateix nosaltres els demanàrem que s'ajustessin als criteris que la direcció havia fixat.

El darrer apèndix contenia les recensions fetes per Mascaró i Rigau (1994) i per Solà (1995) al llibre *Catalan* (1992) de José Ignacio Hualde, perquè, tot i que l'obra s'allunyava de l'ideal que nosaltres perseguíem, podia ser útil per als autors per avaluar els progressos fets en aquesta gramàtica respecte d'altres coetànies, com ara la de Badia (1994). El temari ja estava adjudicat a 56 autors, els quals havien estat prèviament contactats personalment per la direcció, i s'estava confeccionant una llista d'adreces dels autors per facilitar la comunicació i les consultes entre ells.⁶ També s'hi establien uns primers terminis: el 30 de setembre de 1997 calia lliurar un esbós del tema, que consistia en un resum orientatiu amb els continguts previstos, l'estructura del tema i la bibliografia bàsica; i el 30 de gener de 1999 calia tenir la primera redacció del text totalment acabada. L'extensió prevista per a cada capítol era “de 40 a 60 pàgines de 30 línies per 70 pulsacions, comptant-hi les notes (però no la bibliografia)”.

El *Document per als autors (15.IV.1997)* i l'apèndix 1 (Temari) estaven llestos el 24 de maig; la resta d'apèndixs i documents es van acabar una mica més tard, per la qual cosa els autors no van disposar de tot aquest material fins al juny. La causa del retard va ser tècnica: després que els directors (Rigau inclosa) acabéssim la feina de

⁵ Actualment, Manuel Pérez Saldanya, Gemma Rigau i Joan Solà —membres numeraris de l'IEC— participen en la redacció de capítols de la nova gramàtica oficial de l'IEC, que encara es troba en curs d'elaboració. Els textos més avançats d'aquesta *Gramàtica de la llengua catalana*, sobre fonètica i fonologia, morfologia i ortografia, en els quals Joan Solà no va intervenir, són accessibles en forma d'esborrany provisional a: <http://www2.iec.cat/institucio/seccions/Filologica/gramatica/default.asp> (veg. també el capítol de Pérez Saldanya i Rigau en aquest volum).

⁶ Òbviament, no tots els professionals que vam contactar van acceptar la nostra oferta de col·laboració: motius professionals i personals van provocar que algun col·lega renunciés a participar-hi; però la proporció va ser mínima (no va arribar al 10% dels candidats contactats).

confeccionar tots els documents, Joan Solà, al capdavant del projecte, va fer-se càrrec d'enllestir-los a l'editorial, però la conversió de programes informàtics va ser complicada, amb la poca col·laboració de la tipografia fonètica. Així comença la carta de Solà als altres directors, signada el 24 de maig, que va titular —amb la fina ironia que usa— “Fi (toquem fusta) de les fases prèvia i primera”: “Arribo, crec, al final d’una autèntica tortura que m’ha durat un mes. Absolutament tots els detalls de la feina oculta d’enllestir els documents s’han revelat problemàtics: només voldria que veiéssiu, p. ex., el desastre que era la llista d’adreces un cop ‘convertida’ de l’erràtic Mc a la sagrada àrea del WordPerfect”. Però una mica més avall apareixia altre cop el Solà il·lusionat: “Ara: això funciona, que és l’important. [...] Estic molt satisfet de l’equip de Direcció: ho hem aconseguit, no pas amb facilitat”. En el decurs del projecte, Solà va continuar amb aquest estil apassionat, vehement, en cartes, notes i circulars als codirectors i als col·laboradors de la Gcc, empenyent-nos a tots plegats cap a la fita marcada. “No deixem morir el projecte”, aniria recordant sovint als codirectors, motiu pel qual els col·laboradors van anar rebent durant tota l’operació circulars —que sempre va redactar Solà en primera instància— amb anuncis diversos sobre l’estat de l’obra.

Un cop rebuts els esbossos dels capítols, els directors de la Gcc vam analitzar-los atentament cada un: Lloret i Mascaró van ocupar-se de revisar sobretot els de les parts de fonètica i fonologia i de morfologia, i Pérez Saldanya i Solà, amb la col·laboració de Rigau, els de la part de sintaxi. Cada capítol va ser llegit per dos membres de la direcció per separat, els quals van redactar sengles informes, a partir dels quals vam elaborar un únic informe detallat de cada tema, que feia referència tant al contingut com a aspectes formals. Quant al contingut, calia detectar, des del començament, desviaments respecte de les normes gramaticals que havíem fixat i possibles interferències entre capítols per evitar repeticions innecessàries d’algun tema o que, entre uns i altres, no deixéssim de tractar alguna qüestió important. També era important assenyalar deficiències de forma, perquè tot allò que no es fes des del primer moment seria molt més costós de revisar en un futur, tal com ens havien alertat els directors de la gramàtica de l’espanyol.

Les revisions es van enviar als autors amb una circular del 10 de desembre de 1997, en què els demanàvem de fer-nos arribar l’índex definitiu del tema abans del 31 de març de 1998, termini que es va allargar fins al 23 d’abril perquè els autors disposessin de la Setmana Santa per treballar-hi. La direcció es va reunir el 6 de juliol per valorar l’estat de l’obra i tancar alguns detalls pendents. Joan Solà —que sovint aprofita els àpats per treballar— encara va atendre i resoldre altres qüestions. Així, a l’acta de l’esmentada reunió Solà cita un dinar que va fer “amb Xavier Folch el dia 15.VII.1998 per donar-li compte de la marxa del projecte i parlar d’aquest assumpte”. I més endavant esmenta un dinar amb M. Lluïsa Hernanz —amb molts compromisos en aquell moment— per tractar de la seva col·laboració en la Gcc: “Ha costat molt de posar-nos-hi en contacte personalment. Però, per fi, el dia 13.VII.1998 Joan Solà ha dinat amb ella”.

Amb la circular de juliol de 1998, encara vam enviar a una bona colla d’autors alguns comentaris addicionals als esbossos i vam recordar a tothom com era d’important que s’ajustessin a les normes establertes i que respectessin la data de lliurament del text: el 31 de gener de 1999, termini que es va estirar fins a final de febrer en el cas d’alguns autors i fins al maig en el cas d’uns pocs. Així es va tancar la primera fase decisiva per a la coherència de l’obra, que vam aconseguir, primer, pel lideratge de Solà dins l’equip de directors; segon, per la confiança que els autors mostraren cap a la direcció, i, per damunt de tot, per l’entusiasme de Solà envers l’obra i la seva ferma voluntat de fer-nos complir, a tots plegats, el calendari previst. Solà —amb

l'expressivitat que el caracteritza— va tancar l'esmentada circular amb els següents mots: “Mireu de no treballar tot el mes d'agost, que heu de fer vacances”.

2.3. Segona fase

Havent lliurat els autors els textos de cada capítol, va començar l'etapa de revisió dels originals per part de la direcció. Lectures atentes; reunions i contactes constants entre els directors; discussions inevitables sobre els retocs que calia suggerir; delicats canvis a l'índex inicial (algun capítol es va haver de reestructurar); normes addicionals (detalls terminològics i formals) que calia afegir per evitar discrepàncies, i un gran cavall de batalla: l'extensió dels capítols. Els responsables principals de la part de sintaxi creien que s'havia d'ampliar l'extensió inicial prevista per a cada capítol; en canvi, els responsables de les altres parts creïem que, en aquella fase de l'obra, no es podia demanar això, perquè cada autor havia redactat i organitzat els continguts del tema a partir de les normes inicials. Solució de consens: a la circular del 30 de novembre de 1999 s'avisava als autors que “[e]n la segona versió és possible d'allargar algun capítol: però us demanem que ho feu només consultant prèviament la Direcció o si nosaltres mateixos ja us ho indiquem en l'informe”. En la circular, s'informava també de la recent publicació de dues obres importants que calia consultar, Bosque i Demonte (1999) i Wheeler *et al.* (1999); es notificaven els canvis de numeració d'alguns capítols, i es demanaven el nom i el(s) cognoms(s) dels autors exactament tal com aquests volien que apareguessin al llibre (detall suggerit per Solà que va resultar ser menys superflu del que semblava al començament: un o dos cognoms?, amb *i* enmig dels cognoms?, amb guionets en noms compostos o entre els cognoms?, amb abreviatures en alguna part del nom?... subtileses que només algú amb preocupació constant per tot allò que toca l'edició d'una obra és capaç d'anticipar). Així mateix s'hi apuntava la data de lliurament de la segona redacció, el 30 de març de 2000, i s'hi adjuntaven el document *Normes complementàries* (13 pàgines) i l'informe detallat de cada capítol, que havia estat redactat segons l'esquema que ens havia imposat el mateix Solà als altres directors de la Gcc: 1. Contingut; 2. Extensió; 3. Estil i nivell; 4. Terminologia; 5. Bibliografia; 6. Normes, convencions i ortotipografia; 7. Detalls concrets, i 8. Altres. Vara ferma —i convenient— de Solà en totes direccions: cap a la direcció i cap als autors.

Durant l'elaboració dels informes, l'aspecte que més ens va impressionar, als codirectors, va ser la capacitat de Solà per inquietar-se i abraçar qualsevol tema: de fonètica o de fonologia, de morfologia o de sintaxi, tant s'hi val; sempre era capaç d'aportar algun matís que als altres ens havia passat per alt, o d'il·lusionar-se —i turmentar-s'hi, alguna vegada— en qualsevol aspecte que els altres directors apuntàvem i que ell no coneixia o no havia vist.

2.4. Tercera fase

El 30 de març de 2000 era, com hem dit, la data de lliurament prevista per a la segona redacció dels 52 capítols. El 8 de maig de 2000 va tenir lloc una llarga reunió de la direcció amb els responsables d'Empúries a la seu de l'editorial, per veure quin era l'estat de l'obra (encara hi havia algun autor que no havia lliurat la segona versió) i com havíem de procedir en la propera fase de revisió, correcció i indexació de l'obra. També s'havien de resoldre qüestions i dubtes que havien anat sorgint —de vegades a instàncies dels autors—, relatius, per exemple, a la llengua de la redacció (veg. §4.1) o a l'ús d'edicions diferents en obres citades en més d'un capítol (aspecte especialment rellevant si es feia un índex bibliogràfic al final de l'obra). Calia prendre, en definitiva,

noves decisions, entre les quals destaquem les dues següents. En primer lloc, es va acordar que calia un corrector extern professional, ferm i experimentat, que vigilés per la coherència general i per la uniformitat de la redacció de l'obra, tasca que finalment es va encomanar a Josep Ruaix (veg. §4.1); les correccions, però, s'havien de fer sobre paper per poder ser supervisades pels directors i pels autors. En segon lloc, es va decidir que calia incloure un capítol introductori sobre la llengua catalana, encarregat finalment a Brauli Montoya; amb aquests mots, extrets de l'ordre del dia, Solà justificava la idoneïtat d'aquest afegit: "*Presentació general del català*. Aquest capítol no és a Renzi (ed.) ni a Bosque-Demonte (ed.), on només hi ha el pròleg general [...]. El català potser aconsella que en una obra com aquesta es doni una visió global de la llengua, que serà útil a molts lectors i alhora servirà de marc o suport per a certs aspectes interiors (*estàndard*, mapes, dialectologia: fixació de la distribució utilitzada a dins)". El Solà divulgador, compromès amb l'idioma propi i amb el país, el Solà realista amb la situació de la llengua catalana albirava altra vegada una necessitat addicional de la nostra llengua.

El setembre de 2000 tota la redacció de la Gcc estava acabada: tots els capítols almenys en segona versió i més d'un terç en tercera versió. L'editorial estava fent una tirada seguida de tota l'obra per realitzar-hi quatre operacions: *a*) lectura final per part de la direcció; *b*) correcció lingüística a càrrec de Josep Ruaix; *c*) control bibliogràfic a càrrec d'Ernest Rusinés, i *d*) confecció de l'índex de matèries (el de conceptes i el de paraules), prevista inicialment a càrrec de Zulema Borràs i Teresa Vallverdú, amb la col·laboració de Manuel Pérez Saldanya i Joan Solà, i que van acabar fent Zulema Borràs (qüestions de sintaxi) i Maria Pilar Perea (qüestions de fonètica i fonologia, i de morfologia), amb l'ajut dels directors. Aquesta fase s'havia d'acabar a començament de l'any següent, tal com es va anunciar als autors en la circular de setembre; però en una nova circular de febrer de 2001 se'ls va notificar que finalment rebrien les galerades (segones per als directors, primeres per als autors) entre abril i juny: "Els factors principals de la variació han sigut el ritme del taller de composició [...] i l'organització interna del grup editorial. [...] l'obra ja no podrà ser a les llibreries abans de l'agost, i l'estiu inevitablement ens frenarà també una mica".

2.5. Quarta fase

Les segones galerades (primeres per als autors) es van acabar d'enviar als autors a començament d'abril de 2001, amb les indicacions finals que havien de seguir i una data inexcusable per al lliurament de les correccions: l'11 de maig de 2001. Nova feinada per part de la direcció per controlar els canvis, per omplir llacunes i afegir remissions d'un capítol a l'altre, per atendre els suggeriments dels autors, etc. A l'octubre de 2001 es van enviar les compaginades als autors, que havien de retornar el 9 de novembre perquè l'obra fos al carrer pel març de 2002, i se'ls va demanar una fitxa personal per incloure-la a l'inici de l'obra (com s'havia fet en les gramàtiques de l'italià i de l'espanyol) i una llista de les persones que volien que figuressin a l'epígraf d'agraïments de la Gcc. De tota aquesta època, recordem les visites al taller de fotocomposició per solucionar problemes amb la tipografia fonètica, les taules, els esquemes i els mapes, i les in comptables visites a la seu de l'editorial per tornar a corregir galerades i compaginades (i més fulls solts de compaginades); i tot això amb l'incansable alè d'en Joan Solà al clatell, que no ens va deixar desentendre de cap detall, ni tan sols del disseny de l'obra o del paper amb què s'havia d'imprimir! Això sí, els directors no havíem previst que anés tan bé als dissenyadors gràfics (i també a Màrius

Serra per altres motius; veg. §5) que l'obra es pogués citar amb tres inicials (Gcc), que apareixien repartides, una a cadascun dels tres volums, al llom, sobre color diferent.

Finalment, el juny de 2002, va aparèixer la primera edició de la Gcc (amb retocs fets fins gairebé un mes abans de la impressió de l'obra). En la darrera circular, del 7 de juny, la direcció, l'equip editorial (format per Bernat Puigtobella, en la coordinació de les primeres etapes, i Jordi Cornudella, en la coordinació dels difícils darrers passos de l'edició, amb la col·laboració de Mariona Muniesa, Eva Torralba i Elisenda Campmany) i el taller de fotocomposició de Víctor Igual donàvem les gràcies a tots els autors “perquè heu sabut confiar plenament en nosaltres i heu posat tot el vostre esforç al servei d'un producte que és, indiscutiblement, molt bo i que esperem que tindrà una ben positiva repercussió en tots els àmbits de la llengua catalana”. També se'ls convidava a la presentació solemne de l'obra a càrrec del president de la Generalitat, el M. H. Sr. Jordi Pujol, el 17 de juny, a la qual també van assistir els directors de la gramàtica de l'espanyol. En aquell acte, molts dels col·laboradors van veure per primera vegada els volums de la gramàtica, perquè no van arribar a l'editorial fins al dia 14. Els directors sí que havíem tingut ja aquest privilegi, i el primer de tots Joan Solà, que, tan bon punt va saber que estava disponible, va anar-la a buscar personalment amb moto i la va dur emocionat a casa de Maria-Rosa Lloret per ensenyar-la-hi, deixar-la-hi tocar i olorar, brindar-hi —però no quedar-se-la, de moment.

Poc després rebíem els nostres exemplars, el fruit de tants anys de treball. A un dels autors d'aquest article se li va acudir, abans de llançar part de la paperassa que li havia generat el projecte, de passar-la per la bàscula: més de 30 kg! Entre el descans de la feina feta i l'entusiasme, però, no havia de passar inadvertit que l'esmentada darrera circular es tancava, a instàncies de Solà, amb un “[a] partir d'ara, preneu nota de qualsevol lapsus que hi observeu: un dia podrem esmenar-los”. I quanta raó tenia!

2.6. Cinquena fase

El setembre de 2002 va aparèixer la segona edició de la Gcc, en la qual es van introduir petites esmenes a partir d'una llista de 5 pàgines que la direcció va lliurar a l'editorial a començament de juliol, la qual contenia gairebé dos centenars de lapsus — bàsicament ortotipogràfics— detectats per la direcció, els editors, els autors i els lectors de la Gcc. Vet aquí uns quants exemples: en la coberta i el llom de cada volum calia afegir un guió entre els noms de la codirectora (“Maria-Rosa”); “en els sentit” va ser substituït per “en el sentit” (pàg. XIV), “S[e]n[sə]” per “S[e]nse” i “S[è]nse” per “S[è]ntsa” (pàg. 116), “Martínez-Gil, Víctor” per “Martínez-Gil, Fernando” (pàg. 270), “**En conec un de mare*” per “**En conec un de maternal*” (pàg. 1382) perquè el text deia que *de* anava seguit d'un adjectiu, “(42d)” per “(42e)” (línia 15 de la pàg. 2499)... ; i es va llevar el filet d'algun requadre dels quadres (pàg. 1401, 1469, 1471, 1478, 1479, 1498, 1501, 2576, 2586, 2587, 2600, 2601). En la *Bibliografia* final i en l'*Índex de matèries*, a més de corregir errors com els anteriors, s'hi van afegir 10 remissions (7 a la bibliografia i 3 a l'índex), 7 de les quals (6 a la bibliografia i 1 a l'índex) feien referència al *Pròleg*; així mateix, es va atribuir l'obra *Lliçons de Gramàtica Catalana* a Emili Vallès, perquè apareixia, erròniament, dins l'entrada d'Enric Vallduví en la primera edició (pàg. 3294). La tercera edició va sortir l'octubre d'aquell mateix any, sense canvis respecte de la segona.

La promptitud amb què van aparèixer les noves edicions així com el ressò mediàtic i acadèmic que va generar palesen la gran acceptació social que va tenir la *Gramàtica del català contemporani* (veg. §3). La bona feina feta per tots —autors, directors i editors— es va veure recompensada amb la concessió del *XXI Premi Sanchis*

Guarner / Unitat de la Llengua Catalana de la Fundació Jaume I, lliurat el desembre de 2002 en el transcurs de la “Nit de la Cultura de Mallorca” a Palma.

2.7. Sisena fase (i definitiva)

Arribats a aquest punt, tots estàvem cansats per la llarga elaboració de l’obra (sis anys en el cas dels directors) i satisfets, molt satisfets, pels resultats. Finalment, l’empresa de la Gcc s’havia acabat. Però Solà encara no va plegar... En la segona edició no s’havien introduït alguns dels canvis que ens havien suggerit col·laboradors i col·legues, perquè haurien alterat massa el text de la primera edició, i noves lectures atentes detectaven més petits errors. Els índexs eren una altra de les obsessions de Solà: manejant l’obra trobava a faltar paraules i conceptes aquí i allà, els quals va anar anotant. La direcció, però especialment Solà, va anar recollint aquestes qüestions i, al cap de quatre anys i mig, Solà ens va posar altre cop a tots en dansa per *terminar* l’obra. Novament, mai no s’hauria dut a terme la compleció de l’obra sense la iniciativa i la insistència de Joan Solà.

Els codirectors vam rebre la primera *amença* escrita de Solà de fer una edició corregida de la Gcc (la quarta i definitiva) en un correu electrònic que ens va enviar el 7 de juliol de 2004. Hi deia: “Crec que ha arribat el moment de preparar la 4a ed. de la Gcc”. Tots vam començar a tremolar. No va ser, però, fins a començament de 2007 que es va poder engegar l’operació. En una carta signada pels directors el 9 de febrer de 2007 es va anunciar als col·laboradors que es preparava la quarta edició, “la definitiva”, de la Gcc, amb la possibilitat d’incorporar noves correccions, mínimes, això sí: “Es tracta d’esmenar únicament errors o d’afinar mínimament una idea, un exemple, una referència”. S’ampliarien, en canvi, els índexs. En cap cas, però, no es podia alterar el contingut dels capítols, ni canviar-ne els títols, la numeració o la paginació, excepte a final de capítol o bé a la bibliografia, si no canviava la paginació total del capítol. Els índexs sí que admetien ampliacions i canvis de paginació, perquè no afectaven la resta de l’obra. I encara bo que els codirectors vam convèncer Solà de no deixar fer algunes de les modificacions que tenia al cap! En les consideracions generals del 19 d’octubre de 2006 que ens va fer arribar a la direcció, per exemple, Solà escriu: “En conversa amb [un membre de la direcció], 19.X, creiem que potser serà millor NO ESMENTAR LA POSSIBILITAT D’AFEGIR BIBLIOGRAFIA, que seria obrir una porta difícil de tancar. En lloc de dir això es podria dir que QUI TINGUI ALGUNA PREGUNTA A FER QUE ENS LA FACI, i aleshores es pot resoldre aquest cas de tu a tu”. A la fi, aquest aspecte va quedar recollit a la circular als autors de la manera següent: “Només s’hi pot afegir una fitxa nova si (i) es tracta d’una obra important anterior a la primera ed. de la Gcc, (ii) tal obra se cita a dins del capítol i (iii) es compleix la condició 1 [que no s’alterés el contingut dels capítols ni la paginació]”. Es recomanava, en canvi, que s’actualitzessin les fitxes bibliogràfiques d’obres citades que es trobaven en premsa en el moment de la primera edició. El nou termini per fer arribar els canvis proposats va ser el 19 de març de 2007.

Amb les llistes d’esmenes que els autors ens van fer arribar i altres anotacions que els directors teníem, vam assegurar, amb control ferri, que no s’alterés ni mínimament l’esperit inicial de la Gcc i que un canvi d’un capítol no n’afectés un altre o els índexs i, si ho feia, calia coordinar-los. Inevitablement, hi va haver nous contactes i negociacions amb els autors perquè s’avinguessin a les nostres decisions, i eixutes hores de feina per part dels directors per vetllar per la coherència de l’obra. Un cop unificades i ordenades totes les llistes, la direcció va lliurar les esmenes definitives a l’editorial el juliol de 2007: una trentena de pàgines relatives als capítols i a la part inicial de l’obra

(amb una delicada esmena que afectava el mapa de la pàg. 6), 1 pàgina relativa a la bibliografia final, 11 per a l'índex de conceptes i 8 per al de paraules; i encara, passades les vacances d'estiu, vam haver d'afegir alguna altra modificació. Si en la correcció de la segona edició una llista de 5 pàgines contenia uns 200 canvis, comteu quantes n'hi caben, aproximadament, en la nova operació: si arrodonim a 50 pàgines a 40 esmenes per pàgina, això fa un total de 2000 canvis. El setembre de 2007 els directors vam signar la *Nota a la quarta edició*, que apareix a l'inici del primer volum (pàg. XVIII). Tocava, per acabar, controlar que els canvis introduïts no continguessin errors en l'edició final. Van coordinar tota aquesta operació, per part de l'editorial, Jordi Cornudella i Toni Terrades.

Finalment —ara sí—, el juny de 2008 va aparèixer la quarta edició (l'edició definitiva).

3. RECEPCIÓ DE LA GCC

La Gcc va comptar, des del començament, amb una excel·lent acollida acadèmica. En són una prova les bones recensions que van aparèixer tot seguit en revistes especialitzades: Joan Abril Español, *Revista del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya* 118 (VII.2002); Xavier Fargas i Neus Nogué, *Llengua i Ús* 25 (tercer quadrimestre 2002); Anna Bartra Kaufmann i Teresa Cabré Monné, *Serra d'Or* 517 (gener 2003); Neus Faura, *Escola Catalana* 398 (març 2003); Ramon Cerdà, Lídia Pons i Griera, i Conxita Lleó, *Estudis Romànics* XXVI (2004); Òscar Bladas, *Els Marges* 73 (2004); Joan Miquel Contreras, Jaume Mateu i Clàudia Pons, *Llengua & Literatura* 15 (2004); Hans-Ingo Radatz, *Zeitschrift für Katalanistik* 17 (2004); Sandra Montserrat i Buendia, *Caplletra* 36 (juny 2005).

D'altra banda, la Gcc va tenir un ressò social important, com demostren les nombroses recensions breus i notes sobre la Gcc que van aparèixer publicats en els mitjans de comunicació: *Segre*, 1.VI.2002 (anònim); *Avui*, 16.VI.2002 (Lourdes Domínguez); *El Punt*, 17.VI.2002 (Joan Abril Español); *La Vanguardia*, 18.VI.2002 (Rosa Maria Piñol); *El País*, 18.VI.2002 (Pau Vidal); suplement *Culturas de La Vanguardia*, 26.VI.2002 (Albert Branchadell); *El Periódico*, 3.VII.2002 (Carles Duarte); *Quadern d'El País*, 4.VII.2002 (Bernat Puig); *El Periódico*, 5.VII.2002 (Xavier Dilla); *Avui*, 11.VII.2002 (Jaume Cabré); *El Punt*, 17.VII.2002 (Josep Murgades); *Avui*, 19.VII.2002 (Isabel-Clara Simó); *Avui*, 23.VII.2002 (Jordi Ginebra); *Dominical del Diari de Girona*, 18.VIII.2002 (Jordi Vilamitjana i Pujol); *Diari de Terrassa*, 20.VIII.2002 (Santi Palos); *Presència*, 13-19.IV.2002 (David Paloma); *Quadern d'El País*, 10.X.2002 (Narcís Comadira); *Avui*, 10.X.2002, 7.XI.2002 i 5.XII.2002 (Màrius Serra); *Avui*, 21.XI.2002 (Janet Decesaris); *Avui*, 21.XI.2002 (J. Rafael Ramos); *Enxarxa't*, XII.2002 (Maria Pilar Perea); *El 3 de Vuit*, 2.II.2003 (Daniel Casals); *El Punt* (Camp de Tarragona), 4.II.2003 (Jordi Ginebra). Així mateix, es van publicar entrevistes fetes als 4 directors de la Gcc, com ara la de Sergi Pàmies al *Quadern d'El País* (4.VII.2002) o la de Daniel Casals a *El 3 de Vuit* (2.II.2003), i sobretot entrevistes centrades en la figura de Joan Solà, com ara la de Lourdes Domínguez a *Avui* (16.VI.2002), la de Manuel Guerrero al suplement *Culturas de La Vanguardia*, (26.VI.2002) amb la suggerent capçalera "*Fabra, Coromines y Chomsky son mis grandes referentes*" (veg. §1 i Solà 2009), o la de Lluís Bonada a *El Temps* 955 (1-7.X.2002). També va *actuar* —com li agrada dir a Solà— en molts programes de ràdio i de televisió.

No cal dir que l'extensa feina de divulgació periodística sobre qüestions lingüístiques que ha fet Joan Solà durant la seva vida professional va ajudar, i molt, a la difusió social de l'obra, i, d'aquest aspecte, tots els participants de la Gcc n'hem d'estar ben agraïts. La recepció de la Gcc també es pot determinar a partir de l'ús que n'han fet els investigadors. L'anàlisi de citacions a través de l'ISI, ens dona 28 citacions en els 8 anys posteriors a la seva publicació (2002-2009), molt superior a les de les dues gramàtiques escrites en anglès del 1992 i del 1999 i encara més a la de l'escripta en català del 1994.⁷

4. TRES QÜESTIONS IMPORTANTS: LLENGUA, DIVISIÓ TEMÀTICA I TERMINOLOGIA

A la descripció que hem fet del desenvolupament de la Gcc a §2, hi hem d'afegir encara el comentari de tres aspectes particulars que van ser especial objecte de discussió entre els membres de la direcció: tipus de llengua que volíem descriure i tipus de llengua que volíem utilitzar en aquesta descripció (§4.1), divisió de la matèria en capítols (§4.2) i termes lingüístics que s'havien de fer servir en les descripcions (§4.3).

4.1. Llengua, descripció i prescripció

Durant l'execució del projecte tots quatre editors vam aprendre moltes coses. En Joan Solà no s'està d'acceptar-ho amb tots els detalls i amb una franquesa extraordinària. En un article titulat "Descripció i prescripció en la *Gramàtica del català contemporani* (2002)" el nostre autor comenta el següent:

En una de les primeres reunions de la direcció de la Gcc vaig dir que algun col·laborador havia insinuat que no tenia clar què volia dir *gramàtica descriptiva* [...]. Un membre de la direcció [...] va dir, sense vacil·lar: "Doncs jo ho tinc ben clar". Jo vaig callar, perquè jo tampoc no ho tenia gens clar, i em feia una cosa de confessar-ho [...]. Quan vam acabar l'obra, aleshores sí que ho vaig veure amb tota evidència, i ara estic satisfet d'haver après, entre una multitud d'altres coses (lingüístiques i no lingüístiques), aquesta, que és tan essencial per a qui es dedica a la llengua. (Solà 2005: 31)

De fet, tots quatre editors, al final de l'obra, teníem molt més clares aquestes distincions que no pas a l'inici. Perquè el problema no és exactament saber què vol dir *gramàtica descriptiva*, cosa que tots quatre sabíem prou, sinó què volia dir exactament fer-ne una, i fer la que havíem de fer. *Prescriptiu* vol dir definidor d'una realitat que ha de ser (que ha de ser en el futur i que ha de ser en termes deòntics: la prescripció crea una realitat). *Descriptiu*, en canvi, vol dir descriptiu d'una realitat que és, que ja existeix. Ara bé, quina és aquesta realitat? La llengua real es presenta amb una gran variació, no només geogràfica (aquesta, la Gcc ja la recull, a grans trets), sinó de moltes altres menes, i aquesta realitat s'ha de delimitar. A la "Introducció" de la Gcc els editors ja donem una descripció de la realitat descrita, però establir aquesta delimitació no era una feina fàcil.

⁷ Hualde (1992) per al període 1992-1999 en té 15, Wheeler *et al.* (1999) per a 1999-2006 en té 12 i Badia (1994) per a 1994-2001 en té 1 (ISI *Web of Knowledge, Cited Reference Search*; isiwebofknowledge.com, consultat el 20 de novembre de 2009).

I parlant de gramàtica prescriptiva, si la Gcc no ho havia de ser, sí que la seva redacció s'havia de sotmetre a les regulacions de la gramàtica prescriptiva. I aquí tampoc les coses no eren tan fàcils com es podia creure inicialment. En Bernat Puigtobella, un dels nostres interlocutors de l'editorial, relata amb molta gràcia el que ell anomena, en el títol del seu article (que signa com a Bernat Puig), “El concili Solà-Ruaix”, la trobada entre ells dos amb ell present representant l'editorial. Com ja hem dit a §2.4, Josep Ruaix va ser el corrector que l'equip, a proposta de Joan Solà, va triar per a la Gcc, i el “concili” es va celebrar al seminari del carrer Diputació, darrere l'edifici històric de la Universitat de Barcelona. El resultat del concili va ser que Ruaix faria la correcció i que entre ell i Solà resoldrien les discrepàncies (en Bernat Puigtobella reporta aquest advertència d'en Solà: “Josep, has de resoldre problemes. No crear-los. És probable que cedeixi sempre jo. Però no sempre, eh?”). El problema principal residia en el fet que no eren possibles discrepàncies entre en Solà i el seu equip, d'una banda, i el corrector, d'altra: hi havia els 56 autors de capítols, que, quan van rebre les galeres corregides, van reaccionar, de forma variada, sí, però van reaccionar. Hi ha tota una interessant correspondència entre direcció i autors, i també entre membres de la direcció, que retrata el *genus irritabile* d'uns i d'altres. En presentarem un parell d'exemples representatius. Un dels criteris que posaven de manifest algunes de les normes concretes del corrector era el rebuig a suposades cacofonies. Això es manifestava en casos específics diversos, però un dels més freqüents era la locució *no només*, que, trobant-se en pecat de cacofonia, calia substituir per *no solament* o per *no tan sols*. Observem la reacció que provoca aquesta mena d'*horror cacophoniae* a un dels membres de l'equip de direcció que escriu el següent a Joan Solà en un missatge intern de 21 de juny de 2001: “¿A qui li sona malament ‘no només’ o ‘només és’? A mi no, i a multitud d'escriptors que ho fan servir, tampoc. Si hi ha algun autor a qui li sonen malament aquestes expressions, o les que anoto a sota, que les elimini. [...] A partir dels seus casos, deduïm que són cacofòniques dues síl·labes idèntiques (‘no només’) o dues rimes idèntiques (‘només és’) —en el primer cas, independentment de l'accent i de la realització fonètica de la vocal. Heus aquí uns quants exemples de cacofonia, si partim d'aquesta idea: *se segueix; si situem; Sí, cita'l; sé que quedaran; el mes és curt; el món on vivim; vénen en trens diferents; etc.*” Una altra qüestió problemàtica de la correcció que va ser difícil de consensuar va ser l'ús de les preposicions *en* i *a* amb locatius. Ruaix defensava, per exemple, l'ús exclusiu de la preposició *en* en sintagmes indefinits i localitzacions metafòriques (com ara en expressions del tipus “tal com s'il·lustra *en* (38)”), però alguns autors s'hi van rebel·lar. Es va evitar el cisma acceptant l'ús de la preposició *a* en aquests exemples en el cas dels autors que realment trobaven inescapable usar-hi *en*.⁸ La direcció anunciava la situació als autors en la circular del 5 d'abril de 2001 (veg. §2.5) amb aquestes paraules: “Ús de les preposicions *a* i *en* amb valor locatiu. En aquest punt els usos dels diferents autors eren francament dispersos en conjunt. El corrector hi ha aplicat el seu criteri, que no forçosament ha de coincidir amb el de tothom [...]”.

4.2. Divisió de la matèria

Abans hem afirmat (veg. §2.2) que no ens va costar gaire, als directors de la gramàtica, posar-nos d'acord a l'hora fer el repartiment de la matèria en capítols; això no vol dir, però, que no fos laboriós. Per a la part de fonètica i fonologia no teníem referents; per a les parts de morfologia i sintaxi, sí: la gramàtica de l'espanyol en el

⁸ Sobre aquesta qüestió, vegeu, per exemple, el treball de Salvador Oliva accessible a: <http://www.salvador-oliva.com/search/label/LLENGUA%20CATALANA>.

primer cas, i la de l'italià i la de l'espanyol en el segon. Amb tot, vam elaborar la primera proposta d'índex de capítols de forma independent en totes les parts, tal com es pot comprovar si es comparen els índexs respectius.

En fonètica i fonologia, una part de la matèria va ser complicada d'encabir en capítols homogenis, amb un sol fil conductor. Així, tant en el vocalisme com en el consonantisme, un cop destriats els grans temes clàssics (com ara la reducció vocàlica, els fenòmens assimilatoris entre consonants o l'entonació), inevitablement quedaven tota una sèrie d'aspectes més o menys inconnexos que calia tractar en algun lloc; per això, hi ha dos capítols que contenen el vague quantificador *altres* en el títol (cap. 4, “Altres fenòmens vocàlics en el mot”, i cap. 7, “Elisió de *-n* i *-r*, distribució de les ròtiques i altres fenòmens consonàntics en el mot”), els quals vam haver d'ordenar amb precisió perquè tinguessin sentit. Així mateix, hi ha tres capítols de morfologia que presenten la mateixa complexitat (cap. 3, “Paradigmes flectius de les altres classes nominals”; cap. 8, “Altres elements lèxics”, i cap. 9, “Altres sistemes de formació de mots”). En la part de morfologia hi va haver una controvèrsia addicional: el contingut del capítol dedicat a la flexió verbal irregular (cap. 5) depenia del que es considerés regular en el capítol precedent (cap. 4), i en aquest punt en els darrers anys havia aflorat una viva discussió entre els lingüistes (veg., p. ex., el treball de Viaplana 1996). A la fi, vam establir una divisió de matèria poc arriscada: vam seguir la classificació tradicional de les gramàtiques catalanes (p. ex., Fabra 1956), a partir dels verbs models *cantar*, per a la primera conjugació; *perdre* i *témer*, per a la segona, i *servir* i *dormir*, per a la tercera. És il·luminadora, però, la discussió que contenen ambdós capítols sobre el que es pot considerar ‘regular’ i ‘irregular’ en la flexió verbal.

L'ordenació de la matèria de sintaxi va ser llarga, i en la primera proposta hi havia una colla de títols que anaven seguits de punts suspensius perquè era difícil de calcular exactament què encabiria cada capítol (per exemple, el títol del previst capítol 7 era “La determinació i...”). En vista dels primers esbossos dels capítols presentats pels autors i dels suggeriments que ens hi feien, hi va haver dos canvis importants respecte de la proposta inicial feta per la direcció. En primer lloc, es va dividir en dos el capítol inicialment previst com a 7, que acabaria sent el capítol 7 (“Els determinants”) i el capítol 8 (“La quantificació”), perquè així quedava més compensat el volum de matèria assignat per capítol. En segon lloc, es va canviar l'ordre d'un capítol: els capítols que apareixen en la Gcc en l'ordre 2 (“Les funcions sintàctiques”), 3 (“L'enunciació i la modalitat oracional”) i 4 (“L'oració com a unitat informativa”) havien estat inicialment previstos en l'ordre 3, 4 i 2, respectivament. L'endarreriment del capítol sobre l'oració com a unitat informativa es va fer perquè, un cop detallats els continguts dels tres capítols esmentats, vam veure que era més adequada la seqüenciació de la matèria en aquest ordre. Se n'informava a la resta de col·laboradors en la circular del 30 de novembre de 1999 (veg. §2.3), perquè ho tinguessin en compte a l'hora de referir-s'hi, si esqueia, en els seus capítols.

L'homogeneïtat estructural global de l'obra es va dissenyar amb la inclusió, en cada part, d'un capítol general i introductori, adaptat a les necessitats i característiques de cada matèria. Així, en fonètica i fonologia el primer capítol presenta les característiques dels sons del català abans d'estudiar les alteracions i agrupacions que experimenten —segmentalment i suprasedgmentalment—, un cop apareixen en contextos determinats. En morfologia el primer capítol estableix la classificació bàsica dels mots i els elements de descripció morfològica que s'utilitzen a la resta de capítols. A la part de sintaxi es dediquen els 4 primers capítols a centrar la matèria més específica que descriuen els altres 27: es delimiten les propietats de l'oració (cap. 1); s'aborda la distinció bàsica entre sintagmes atenent les funcions sintàctiques i semàntiques que

desenvolupen (cap. 2); es presenten les funcions pragmàtiques i la modalitat oracional (cap. 3), i es plantegen els elements que determinen la funció informativa de les oracions (cap. 4). Sobre la necessitat d'incloure una presentació de la llengua catalana, ja se n'ha parlat a §2.4.

4.3. Qüestions de terminologia

El caràcter descriptiu de la Gcc i la voluntat d'aconseguir una obra el màxim d'homogènia possible va fer necessari crear una llista de termes lingüístics acceptats i no acceptats: l'*Apèndix 2. Terminologia* (VI.1997), de 10 pàgines (veg. §2.2). La nostra intenció era procurar evitar un excés de sinonímia que podria confondre els lectors (com ara *plosiu* i *oclosiu*, *cap* i *nucli* o *verb atributiu* i *verb copulatiu*), així com evitar recórrer a conceptes i representacions lligats a models teòrics massa específics (com ara *arxifonema*, *regla fonològica*, *autosegment*, *portmanteau*, *projecció màxima* o *relacions funcionals*).

En casos de sinonímia, les decisions no van ser fàcils de prendre. Vegem un parell d'exemples il·lustratius de la manera com va procedir la direcció. La denominació dels temps verbals era un dels temes controvertits, perquè fins i tot en les gramàtiques bàsiques existien diversos termes per denominar un mateix temps. Davant d'aquesta imprecisió, vam optar per aplicar la terminologia que acabaria aprovant el 10 de juny de 2000 la Secció Filològica de l'IEC, elaborada per un dels directors de la Gcc, Manuel Pérez Saldanya (veg. Pérez Saldanya 2000 i el cap. 22 de sintaxi de la Gcc). Per claredat, però, es van incloure taules comparatives amb la denominació fixada per l'IEC i altres denominacions tradicionals (veg. pàg. 587-588 i, més extensament, pàg. 2600). Altres vegades, en vista de la primera redacció dels capítols i dels suggeriments que els autors ens anaven fent, vam haver de revisar o reajustar algun concepte. Així, en l'apèndix de juny de 1997 recomanàvem l'ús del terme *oració enunciativa* (per contraposició a interrogatives, exclamatives, imperatives i optatives) en comptes d'*oració assertiva*, *asseverativa* o *declarativa*, perquè ens va semblar que era el més utilitzat en la tradició gramatical catalana (veg., p. ex., Badia 1994). En canvi, més endavant vam creure que era més adequat emprar el terme *oració declarativa*, perquè qualsevol tipus d'oració és, de fet, el resultat d'una enunciació (*enunciació* és, per tant, un terme més genèric), tal com ens va fer adonar l'autor del capítol 3 de sintaxi, Lluís Payrató. Aquesta modificació —i algunes altres, poques— es recollí en les *Normes complementàries* que vam enviar als autors amb la circular del 30 de novembre de 1999 (veg. §2.3), i la decisió va afectar tant els capítols de fonètica i fonologia i de morfologia com els de sintaxi. Va semblar pertinent, però, per claredat i compleció, referir-se també a les altres denominacions, la qual cosa es recull en la nota 46 de la pàgina 1196 (i també a la pàg. 402, p. ex.). En l'índex de conceptes, apareixen els tres termes, però les entrades *enunciativa* i *asseverativa (oració)* simplement remetent a l'entrada bàsica definitiva: *declarativa (oració)*.

En l'exclusió de termes per qüestions més aviat teòriques, les decisions també van ser difícils de prendre en algun cas. Així, vam preferir d'acceptar el terme neutre *inserció* en comptes d'*epèntesi*, perquè en la tradició històrica *epèntesi* s'usa només per referir-se a l'afegit d'un so no etimològic en l'interior d'un mot. A més, calia usar el terme acceptat per a qualsevol cas d'addició de sons no presents en la forma fonològica sincrònica proposada, tant si es trobava en posició interna com en posició inicial (*pròtesi* en la tradició històrica) o final (*epítesi* en la tradició històrica), com en altres casos específics que rebien denominacions addicionals en la bibliografia tradicional (*intrusiu*, *esvaravàtic*, *paragoge* o *anaptixi*). Això no impedia, però, poder remetre a

algun dels termes prohibits com a informació addicional en algun capítol: per exemple, *epèntesi* apareix al capítol 5 de fonètica i fonologia en la nota 25 (pàg. 224); però a l'índex de conceptes l'entrada bàsica havia de ser sempre la del terme fixat per la direcció (en l'exemple anterior, *inserció*: l'entrada *epèntesi*, amb la referència a l'esmentat cap. 5, remet a *inserció*, i passa el mateix amb els termes *epítesi* i *pròtesi*, p. ex.).

I encara hi va haver usos imprevistos de termes, que vam acabar acceptant. Així, havíem proposat els termes *elisió*, *simplificació* i *fusió*, i prohibíem els termes més específics *afèresi*, *síncope*, *apòcope* i *coalescència*; però, en canvi, no dèiem res, en la llista inicial, sobre el mot *el·lipsi*. A la pràctica va resultar que en els capítols de les parts de fonètica i fonologia i de morfologia s'usava *elisió*, mentre que en els de sintaxi, *el·lipsi*, segons pràctica habitual de cada matèria. Aquesta diferència es va respectar en els textos i en l'índex de conceptes: l'entrada *elisió* només conté referències a capítols de fonètica i fonologia i de morfologia, i l'entrada *el·lipsi*, a capítols de sintaxi; però es remet d'un terme a l'altre.

5. COROL·LARI

Comptat i debatut, hem estat afortunats, tots plegats, d'haver pogut compartir amb en Joan Solà aquest llarg projecte que, en termes generals, ha acabat en un producte important, i que personalment ens ha portat a aprendre moltes coses. Si ens preguntem què sabíem abans de la Gcc i què sabem després, conclourem de segur que sabem ara molt més del que sabíem. Però, què sabem? Poc després de l'aparició de la Gcc, al diari *Avui*, Màrius Serra encetava una sèrie de columnes comentant la nostra gramàtica.⁹ Al final de la primera (10.X.2002), acabava preguntant-se, prenent com a excusa la coneguda col·lecció de les PUF franceses: “Que sais-je?” I es responia: “Gcc”. La troballa és magnífica, però els autors d'aquest article tenim la sort o la desgràcia de ser fonòlegs i s'escau que la pronúncia exacta de Gcc en francès gé-cé-cé ([zesesé]), que no es correspon exactament a una resposta a la pregunta *Que sais-je?* (*je* és [ʒə], no [ʒe], i l'última síl·laba no pot correspondre a [se]). Tenim, emperò, una solució al problema, amb una resposta que sí que correspon fonèticament a [zesesé] — canviant, això sí, de pregunta. Heus-la aquí: ¿què no hauria dit *mai* en Joan Solà si li haguessin preguntat “Joan, com va aquell projecte de gramàtica catalana que tenies en marxa?”? Resposta: “J'ai cessé”.

REFERÈNCIES

- Badia i Margarit, Antoni M. (1994): *Gramàtica de la llengua catalana. Descriptiva, normativa, diatòpica, diastràtica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Bosque, Ignacio; Demonte, Violeta (ed.) (1999): *Gramàtica Descriptiva de la Lengua Española*, 3 vol. Madrid: Espasa Calpe.
- Chomsky, Noam (1969): *American Power and the New Mandarins*. New York: Pantheon. [Citem per l'edició de Penguin Books, Harmondsworth, 1971.]

⁹ Articles disponibles a: http://enigmisticamarius.blogspot.com/2002_10_01_archive.html.

- Coromines, Joan (1935): “L’aportació forastera a l’estudi de la lingüística catalana”. *La Revista*, gener-juny: 10-13.
- Fabra, Pompeu (1956): *Gramàtica catalana*. Barcelona: Teide.
- Fabra, Pompeu (1990): *Pompeu Fabra, 31 cartes*. Ed. Albert Manent. Barcelona: Barcanova.
- Gcc = Solà, Joan; Lloret, Maria-Rosa; Pérez Saldanya, Manuel (ed.) (2002): *Gramàtica del català contemporani*, 3 vol. Barcelona: Empúries. [2a ed., setembre 2002 (amb esmenes). 3a ed., novembre 2002. 4a ed. (definitiva), juny 2008.]
- Grossmann, Maria; Rainer, Franz (ed.) (2004): *La formazione delle parole in italiano*. Berlin: Max Niemeyer.
- Homer (1953): *L’Odissea*. Trad. Carles Riba. Barcelona: Alpha.
- Hualde, José Ignacio (1992): *Catalan*. London; New York: Routledge.
- Huddleston; Rodney; Pullum, Geoffrey K. (2002): *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mascaró, Joan; Rigau, Gemma (1994): Recensió de Hualde (1992). *Linguistics* 31: 1178-1181.
- Miracle, Josep (1968): *Pompeu Fabra*. Barcelona: Aymà.
- Pérez Saldanya, Manuel (2000): “Del ‘perfet’ a l’‘indefinit’ (i viceversa). El nom dels temps verbals i altres problemes terminològics relacionats amb les categories gramaticals del verb”. Dins: Macià Guillà, Jaume; Solà, Joan (ed.), *La terminologia lingüística en l’ensenyament secundari. Propostes pràctiques*. Barcelona: Graó, pàg. 91-119.
- Quirk, Randolph; Greebaum, Sidney; Leech, Geoffrey; Svartvik, Jan (1985): *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman.
- Renzi, Lorenzo; Salvi, Giampaolo; Cardinaletti, Anna (ed.) (1988-1995): *Grande grammatica italiana di consultazione*, 3 vol. Bologna: il Mulino. [Vol. 1, 1988: Renzi (ed.). Vol 2, 1991: Renzi i Salvi (ed.). Vol. 3, 1995: Renzi, Salvi i Cardinaletti (ed.).]
- Renzi, Lorenzo; Demonte, Violeta; Solà, Joan; Bonet, Sebastià (moderador) (1994): “Taula rodona: Tradició lingüística i gramàtiques descriptives. Tres gramàtiques romàniques recents”. Dins: Lloret, Maria-Rosa; Pons, Clàudia (ed.), *Lingüística i gramàtiques*. Barcelona: PPU; Departament de Filologia Catalana, Universitat de Barcelona, pàg. 173-203.
- Solà, Joan (1995): Recensió de Hualde (1992). *Zeitschrift für Romanische Philologie* 111.1: 133-135.
- Solà, Joan (2001): “Gramàtica del català contemporani. I. Característiques generals”. *Àrnica* 48: 88-91.
- Solà, Joan (2005): “Descripció i prescripció en la *Gramàtica del català contemporani* (2002)”. Dins: Álvarez, Rosario; Monteagudo, Henrique (ed.), *Norma lingüística e variación. Unha perspectiva desde o idioma galego*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega; Instituto da Lingua Galega, pàg. 31-42.
- Solà, Joan (2009): “Acte de Doctorat *Honoris Causa*: De la poesia a la gramàtica generativa. Els homenots que més m’han influït”. Dins: *Investidura com a doctor Honoris Causa del senyor Joan Solà Cortassa*. Lleida: Universitat de Lleida, pàg. 21-38. [Text disponible a: http://www.udl.cat/organs/secretaria/honoris/joan_sola.html.]
- Verdaguer, Jacinto (1876): *L’Atlàntida*. Barcelona: Il·lustració Catalana.
- Viaplana, Joaquim (1996): “Sobre la irregularitat verbal”. *Caplletra* 19: 333-348.

Wheeler, Max W.; Yates, Alan; Dols, Nicolau (1999): *Catalan: A Comprehensive Grammar*. London; New York: Routledge.